17. Pavić M. (2002b). Predeo slikan čajem. Beograd : Dereta, 460 s.
18. Pavić M. (2005). Roman kao država i drugi ogledi. Beograd : Plato, 174 s.
19. Pavić M. (2008). Sve priče. Beograd : Zavod za udžbenike, 450 s.
20. Pavić M. (2002c) Unutrašnja strana vetra ili Roman o Heri i Leandru [Drugi deo romana štampan u obrnutom smeru]. Beograd: Dereta, 188 s.
21. Pavić M. (2009). Veštački mladež : tri kratka nelinearna romana o ljubavi. Novi Sad : Matica Srpska, 160 s.
22. Pijanović P. (1998). Pavić. Beograd : Filip Višnjić, 410 s.

Зінчук Н.

маг., Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Погребняк О.

к.філол.н., Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Zinchuk N.

Masters student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Pogrebnyak O.

PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

ТВОРЧИСТЬ АНДРЕЯ ХАДАНОВІЧА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ БІЛОРУСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ МІЖЛІТЕРАТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

THE OEUVRE OF ANDREI HADANOVICH IN THE CONTEXT OF MODERN BELARUSIAN-UKRAINIAN LITERARY INTERACTION

У статті розглянуто характерні особливості творів Андрея Хадановіча як представника сучасного літературного процесу Білорусі, зв'язок поета із українськими письменниками та перекладачами. Значна увага приділена першим творчим спробам білоруського літератора, процесу професійного становлення та рисам постмодернізму у його творах. Також описано основні напрямки літературної діяльності білоруського письменника в Україні, його роль та місце у розвитку й популяризації сучасної української літератури й культури серед білоруських читачів. На основі поетичних збірок та спільних робіт охарактеризовано творчу співпрацю Андрея Хадановіча, Сергія Жадана, Олександра Ірванця та Юрія Андруховича.

Ключові слова: *Андрей Хадановіч, Сергій Жадан, сучасна білоруська література, білоруський постмодернізм, сучасна українська література.*

The article covers the main features of Andrei Hadanovich's works as a representative of the modern literary process in Belarus and his liaison with Ukrainian writers and translators. Considerable attention is paid to the first literary attempts of the Belarusian writer, the process of professional development and the features of postmodernism in his writings. In this context the poetry of Andrei Khadanovich combines the achievements of Eastern European «book» poetry with elements of modern culture (pop, rock, rap, urban slang). Using his poetry-song «Hotel Belarus» as example, the research depicts «classical» postmodernism features in Andrei Hadanovich's works - intermediality, intertextuality, irony, play, numerous allusions, parodies, experiments with form and genre. The paper also describes the main directions of the Belarusian writer's literary work in Ukraine, his role and place in the development and popularization of modern Ukrainian literature and culture among Belarusian readers. The creative cooperation between Andrei Hadanovich, Serhiy Zhadan, Oleksandr Irvanets and Yurii Andrukhovych is characterized on the basis of their poetry books and collaborations. In particular, review of Khadanovich's works includes several books of poems – his very first edition of «Letters from the Blankets» in Ukrainian, «From Belarus with Love», also published in Ukraine but in Belarusian, twin books «Belarusian Man» and «Ukrainian Airlines», created in the close collaboration with Serhiy Zhadan and other young artists and translators. In addition to creating some «adult» poetry, the writer from Belarus is shown as children's author. His book of funny lyrics for children "Daddy's Notes" was also first published in Ukraine in Ukrainian translation.

Key words: *Andrei Hadanovich, Serhiy Zhadan, modern Belarusian literature, Belarusian postmodernism, modern Ukrainian literature.*

Вивчення міжлітературних взаємозв'язків залишається одним із провідних напрямів сучасної компаративістики та студіювання літературного процесу загалом, дозволяє розкрити сутність та прояснити генезу тих чи інших явищ у літературах (особливо близькоспоріднених), які досліджуються. На сучасному етапі, коли глобалізаційні процеси значною мірою визначають вектор розвитку гуманітаристики, необхідно уміти відстежувати та аналізувати прояви міжлітературної рецепції і діалогізму як джерел збагачення окремих культур. Якщо говорити про такі генетично споріднені та взаємоорієнтовані культури як білоруська та українська, то вони протягом століть і нині зберігають і демонструють тісний зв'язок, про що свідчить художній і професійний досвід сучасного

білоруського поета і перекладача Андрея Хадановіча. Хоча свій творчий шлях Андрей Хадановіч почав не так давно, але вже зумів привернути до себе увагу науковців та перекладачів як у рідній Білорусі (В. Акудовіч, Ф. Богуш, Г. Кісліцина, Д. Кур'ян, С. Мінскевіч, І. Скарапанава та ін.), так і в Україні (Ю. Андрухович, О. Ірванець, В. Левицький).

Метою статті є охарактеризувати письменницьку та перекладацьку діяльність Андрея Хадановіча у річищі білорусько-української міжлітературної взаємодії, окреслити вектори рецепції його творчості в українських культурних колах.

Андрей Хадановіч (1973 р.н., м. Мінськ, Білорусь) сьогодні – одна із найбільш відомих та знакових постатей на горизонті сучасної білоруської літератури. Його творчість – це органічне переплетення традиції та експерименту, погляд на класичні зразки білоруської літератури через призму сучасності. Це письменник, який не обмежує власні творчі пошуки будь-якими кордонами: ні жанровими, ні тематичними, ні мовними. Багато літературознавців говорять про те, що у ліриці Андрея Хадановіча поєднується досягнення східноєвропейської «книжної» поезії з елементами сучасної культури (поп, рок, реп, міський сленг), а сама творчість є яскравим зразком білоруського постмодернізму. Про місце поета в сучасному літературному процесі Білорусі пише, зокрема, О. Безлепкіна, яка відводить А. Хадановічу окрему рубрику / статтю в своїй книзі-словнику «100 слоў пра сучасную беларускую літаратуру»: «Поет-постмодерніст, досконало володіє поетичним інструментарієм (сильний версифікатор), володіє правилами літературної гри, створює іронічні тексти-контексти стосовно білоруської та світової літератури <...>, працює з мовними та мисленнєвими штампами і руйнує стереотипи» [Biazliepkins 2012].

Вірші Андрея Хадановіча є результатом наполегливої праці, у якій важливу роль відіграв не тільки письменницький талант, але й багатий життєвий досвід. Перш за все, це профільна освіта: до 1995 р. митець навчався на філологічному факультеті БДУ, де також у 1999 р. закінчив аспірантуру за спеціальністю «зарубіжна література» та почав викладати історію французької літератури. Окрім викладацької та письменницької праці, Андрей Хадановіч займається літературно-художніми перекладами з англійської, французької, польської,

української та російської мов. Саме за переклади віршів Шарля Бодлера йому було присуджено премію імені Карлоса Шермана.

Від самого початку творчості мистецький хист Андрія Хадановіча більше привертав увагу професійних критиків за кордоном, зокрема в Україні, ніж на його батьківщині. Творча зоря Андрія Хадановіча засяяла на літературному небосхилі на початку 2000-х, і її відразу помітили. Його **«Листи з-під ковдри»**, адже саме так називається перша збірка поезій, побачили світ в Києві у 2002 р. Ця подія нерозривно пов'язала молодого білоруса з Україною. Над виданням працювала група молодих та талановитих поетів-перекладачів. Серед них були Сергій Жадан, Іван Лучук, Дзвінка Матіяш, Мар'яна Савка та Максим Стріха [Khadanovych 2002]. Хоча вірші Хадановіча були видані в українському перекладі, вони наскрізь пронизані духом Білорусі. Сама назва збірки є алюзією на написаний білоруською мовою заповіт легендарного героя антиросійського повстання 1863-1864 року на землях Білорусі і Литви Кастуся Каліновського **«Лісты з-пад шыбеніцы»**, який йому вдалося таємно передати з тюрми напередодні страти. До речі, довкола цієї постаті, його творів та його місця в історії білоруської культури і сьогодні точиться чимало дискусій, тож вибір назви першої збірки поезій можна вважати ще й свідомим викликом (якщо не провокацією) певним колам у білоруському суспільстві, які заперечують місце К. Каліновського у пантеоні національних героїв (А. Гронський, Я. Трещенок та ін.).

До збірки **«Листи з-під ковдри»** також увійшла передмова, написана Юрієм Андруховичем. У ній український бубабіст не лише ділиться власними враженнями про те, як свого часу познайомився із Андреем Хадановічем у місті Яремче, але й аналізує головні риси творчості молодого білоруського поета. Максим Стріха (саме він сприяв особистому знайомству й зустрічі свого побратима та Андрія Хадановіча) першим назвав поета із Білорусі постмодерністом [Khadanovych 2002: 7]. Такий погляд підтримує і Юрій Андрухович, розмежовуючи «постмодерністність Хадановіча» на два рівні – поверхневий та внутрішній. Для першого характерними є підкреслена колажність, цитатність, пародієцентричність та навіть «жонглювання у старій добрій ірванцівській версії», яке єднає стиль білоруського поета із бубабізмом. Саме тому Юрію Андруховичу так кортить говорити про феномен білоруського бубабізму. На внутрішньому

рівні постмодернізм Хадановіча розглядають як «самоцілну саморефлексію, вічне розпізнавання себе і свого місця, в силу остаточної розмитості будь-яких координат приречене на невдачу, але тільки тому й чудове» [Khadanovych 2002: 8].

Відреагував на появу українськомовних «Листів з-під ковдри» й інший представник трійці бубабістів Олександр Іванець. Так в «Україні молодій» за 8 жовтня 2002 р. вийшла стаття «Хаданович з-під ковдри», що показала, наскільки українська тема була близькою білоруському поету вже на початку творчого шляху. У 2006 р. у видавництві «Логвінаў» побачила світ книга «Уводзіны да геаграфіі» Юрія Андруховича, де були надруковані романи, есеї та вірші автора білоруською мовою, серед них і роман «Московіада» в перекладі Андрея Хадановіча. Також Андрей Хадановіч активно співпрацює з українськими поетами-ровесниками. Він перекладає та публікує у часописах «Наша ніва» та «Студэнцкая думка» твори Маріанни Кияновської, Мар'яни Савки, Галини Петросаняк та Сергія Жадана. Саме з останнім доля тісно пов'яже А. Хадановіча в майбутньому, а їхня творча співпраця переросте в міцну дружбу. Загалом Андрея Хадановіча можна назвати популяризатором української поезії, адже саме він дав можливість почути вірші сучасних українських авторів білоруською мовою.

У вже згаданій статті Сашко Ірванець наголошує на подібності стилів двох поетів та схвально відгукується про Жаданові переклади, але водночас заявляє, що групі перекладачів не завжди вдається подолати «опір рядка та непіддатливість римованого слова» і передати засобами іншої мови всю красу віршів автора-віртуоза. За словами бубабіста, тільки Сергію Жадану та в деяких випадках Максиму Стрісі вдалося якісно інтерпретувати та подолати спокусу «у дзеркалі перекладу бачити обличчя автора, а не себе коханого» [Irvanets 2002].

В українському часописі «Критика», що виходить за підтримки професора Гарвардського університету Григорія Грабовича, було вміщено рецензію на першу поетичну збірку поета, а вже через кілька років сам А. Хадановіч буде писати для цього видання статті про літературу і загалом культурно-політичний клімат у Білорусі. «Критика» допомогла і продовжує відкривати широкому загалу багатьох білоруських письменників, зокрема: Світлану Алексієвіч, Уладзімера

Арлова, Василя Бикава, Веру Бурлак та інших. Крім цього, на сторінках часопису виходять матеріали, які стосуються культурної, соціальної та політичної сфери Республіки Білорусь.

Згодом після українського дебюту було видано декілька збірок у самій Білорусі: «Старыя вершы» (2003), «Лісты з-пад коўдры» (2004), «Землякі, альбо Беларускія лімэрыкі» (2005), «Сто лі100ў на tut.by» (2006), «Бэрлібры» (2008), «Несіметрычныя сны» (2010). У 2005 р. Андрей Хадановіч видав ще одну збірку в Україні, але вже білоруською мовою – «From Belarus with Love». У період з 2010 по 2015 роки письменник зосередився більше на перекладацькій роботі, але це не означає, що він відірвався від сучасного поетичного процесу.

Андрей Хадановіч – це поет, відкритий своїм читачам та завжди радий виступити на публіці. Він бере активну участь у культурному житті України. Його ім'я можна побачити у програмах відомих фестивалів, як-от: Форум видавців у Львові, «Книжковий Арсенал» у Києві, мистецький фестиваль «І» в Тернополі. Водночас білоруський поет проводить різноманітні творчі зустрічі разом зі своїми українськими друзями. Так разом із Олександром Ірванцем 4 травня 2018 р. вони провели вечір білорусько-української дружби в київському кнайп-клубі «Купідон», де часто зустрічаються прогресивні представники українського культурного життя. Окрім Західної та Центральної України, Андрей Хадановіч – частий гість у Харкові, де мешкає Сергій Жадан. Поети співпрацюють не лише на літературній ниві, а й у сфері громадського життя, часто проводять спільні публічні обговорення, що стосуються актуальних суспільно-політичних, мовних та загальнокультурних проблем. Зокрема, одна з таких зустрічей-дискусій відбулася у рамках проекту «П'ятий Харків» у 2017 р.

Якщо говорити про творчу співпрацю тандему Хадановіч-Жадан, то необхідно звернути увагу на **книги-двійнята «Білоруський мужчина» та «Українські авіалінії»**, що побачили світ у 2015 р. у видавництві «Крок». Ця творча колаборація є результатом роботи Сергія Жадана, який разом із В'ячеславом Левицьким, Дзвінкою Матіяш, Оленою Герасим'юк та Ларисою Андрієвською переклав українською мовою поезію Хадановіча, та Андрея Хадановіча, який натомість переклав вірші Жадана білоруською [Khadanovich 2015]. Окрім Андрея Хадановіча, над «Українськими авіалініями» працювала група білоруських перекладачів: Алесь Аркуш,

Уладзімер Арлов, Андрей Вилінський, Юрий Гуменюк, Алєг Жлуткі, Мария Мартисєвіч, Антон Рудак і Віталь Рижков – їхні твори увійшли в бонус-антологію «Адзінаццаць сяброў Жадана» [Žadan 2015].

Книги-двійнята були представлені в Києві під час «Книжкового Арсеналу», а також в інших українських містах. Київська презентація перетворилася на повноцінний концерт, адже Андрей Хадановіч не просто читав поезію, а з великою акторською майстерністю виконував перед публікою свої твори: читав реп у «Беларускім мужчыне», співав «Гатэль «Беларусь», власноруч акомпануючи собі на гітарі (під мелодію популярної композиції гурту Eagles «Hotel California» з однойменного альбому 1976 року), чи виконував власну версію пісні «Алілуя»*. Публічне читання віршів Андреем Хадановічем – це завжди перформанс і продовження традицій як літературного об'єднання Бум-Бам-Літ (родоначалників білоруського постмодернізму), так і своєрідний діалог з українськими бубабістами. Здається, саме такої активної презентації та моментальної глядацько-читацької рецепції вимагають його тексти. Це тексти професійного літератора, котрі демонструють широкую ерудицію автора, його досконале знання хрестоматійної історії національної літератури та вільну орієнтацію на полі сучасної масової культури, яка відповідає смакам найширшої аудиторії. Його творам притаманні усі ознаки поетики “класичного” постмодернізму: інтермедіальність, інтертекстуальність, іронія, гра, числені алюзії, пародії, експерименти із формою та жанром. Так у «Гателі «Беларусь», без якого не проходить жоден виступ, автор створює колажний образ рідної країни [Chadanovič 2019], послуговуючись цитатами, алюзіями та ремінісценціями на твори, які входять у національний літературний канон. Хадановіч не тільки безпосередньо використовує фрагменти відомих класичних творів білоруських письменників та співаків, але й інколи просто згадує окремих твір, або натякає на ту чи іншу відому особу чи подію. Тут можна знайти натяки на творчу спадщину Володимира Короткевича і Кандрата Крапіви, «Піснярів»

---

* «Hallelujah» — пісня канадського співака і поета Леонарда Коена, вперше представлена в Канаді в рамках презентації його сьомого студійного альбому *Various Positions*. Пісня відома у світі більш ніж у двохстах текстових кавер-версіях.

і Якуба Коласа, Янки Купали, Максима Багдановіча та Пятруся Бровки, на Франциска Скорину, народні пісні, Ригора Барадуліна, Анатолія Сиса, Вінцента Дуніна-Марцінкевіча, Сяржука Сокалава-Воюша тощо.

Андрей Хадановіч від самого початку власного письменницького шляху експериментує і з жанрами своїх творів. У його творчому доробку знайдуться як традиційні сонети, ліричні вірші, так і білоруські лімерики. Остання збірка «дорослих» віршів **«Цягнік Чыкага-Токіё»**, що вийшла друком у 2015 р., збагатила творчу скарбницю поета ще й віршами-подорожами та римованими подорожніми нотатками. Тут знайшов своє відображення досвід і враження А. Хадановіча від поїздок у Францію, США, Колумбію, Венесуелу та інші країни [Chadanovič 2015].

У 2011 р. українські читачі змогли побачити Андрея Хадановіча у ролі дитячого письменника, адже цього року в Україні вийшла його книга **«Таткові нотатки»** у перекладі Івана Андрусяка з ілюстраціями Юлії Стахівської. Музою, що надихала поета на створення цієї книги, стала маленька донька письменника. Дівчинка пізнавала навколишній світ і задавала татові безліч запитань – жартівливі відповіді на них і лягли в основу збірки. Хочеться підкреслити, що білоруськомовне видання з ілюстраціями Наталі Кійко вийшло лише через чотири роки після українського [Chadanovič 2015]. Частина віршів також була перекладена німецькою мовою, сам автор презентував їх на книжковому ярмарку в Лейпцигу, а до вірша про огірки солістка білоруського гурту S^onduk Аня Хітрик написала музику.

Очевидно, творчість Андрея Хадановіча можна розглядати як своєрідний міст, що об'єднує сьогоденну білоруську та українську літератури. З-під його пера виходять як неординарні та вражаючі поезії, так і майстерні переклади сучасних, близьких читачу, українських авторів. Це особа, яка не лише популяризує українське слово, але й впливає на українського читача, розширюючи наші горизонти знання своїх сусідів-білорусів та їх культури, яка, попри позірну близькість, без активної роботи з обох боків нашого спільного кордону могла б залишатися сферою *in-cognitus*, зручним об'єктом накиннутих чужих дискурсів і маніпуляцій.

REFERENCES:

1. Biazliepkina, A. (2012). 100 sloŭ pra sučasnuju bielaruskuju litaraturu (in Bel.)
2. Chadanovič A. (2019). Hateł Bielaruš, available at:
<https://www.youtube.com/watch?v=XG2R5LEAp9U&list=LLX0vBwZzCAv17XUn7Mmlymw&index=6&t=0s>
3. Chadanovič, A. (2004). Listy z-pad koŭdry (in Bel.).
4. Chadanovič, A. (2015). Ciahnik Čykaha - Tokijo (in Bel.).
5. Chadanovič, A. (2015). Natatki tatki (in Bel.).
6. Irvanets, O. (2002). Khadanovych z-pid kovdry. Ukraina moloda, 08.11, available at: <http://dzvinkaxxv.narod.ru/etsirvan.htm>
7. Irvanets, O., Khadanovich, A. (2018). Vechir poezii, available at:
<https://www.youtube.com/watch?v=XG2R5LEAp9U&list=LLX0vBwZzCAv17XUn7Mmlymw&index=6&t=0s>
8. Khadanovich A. (2015) Biloruskyi muzhchyna (in Ukr.).
9. Khadanovych, A. (2002). Lysty z-pid kovdry (in Ukr.).
10. Khadanovych, A. (2011). Tatkovy notatky. (in Ukr.).
11. Skarapanava, I. S. (2011). Limeryki Andreja Chadanoviča. Chtenie: retseptsiya i interpretatsiya, 2, 69-76 (in Bel.).
12. Žadan, S. (2015). Ukrainskija avijalinii: vybranyja vieršy (in Bel.).

Карацуба М.Ю.

к.філол.н., доц., Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України

Karatsuba M.

PhD, Associate Professor, Institute of Art Studies, Folklore Studies and Ethnology named after M. T. Rylsky National Academy of Sciences of Ukraine

**МОТИВ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ
МОТИВІВ НАРОДНОЇ БАЛАДИ ПІВДЕННИХ СЛОВ'ЯН**

**MOTIV OF TRANSFORMATION AS ONE OF THE KEY
MOBITES OF THE PEOPLE BALADE
OF THE SOUTH SLOVENIAN**

У запропонованій статті аналізується один із найпоказовіших мотивів, представлених у народних баладах південних слов'ян – мотив перетворення. У вступній частині аргументується важливість звернення до розгляду цього